

Vilka är egentligen i behov av särskilt stöd?

- En undersökning om lärares åsikter om arbetet med åtgärdsprogram i ämnet Idrott och hälsa

Anders Dickman och Daniel Johansson

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN

Examensarbete 69:2011

Läroprogrammet: 2007-2011

Handledare: Håkan Larsson

Examinator: Karin Redelius

Who is really in need of special support?

– A study about teachers' opinion of work with
action plans in physical education

Anders Dickman and Daniel Johansson

THE SWEDISH SCHOOL OF SPORT
AND HEALTH SCIENCES
Essay for the degree of Master: 69:2011
Teacher program: 2007-2011
Supervisor: Håkan Larsson
Examiner: Karin Redelius

Abstract

The purpose of this study was to examine how teachers see the use of action plans for students in need of special support in physical education. The questions used were: What do the teachers consider being the causes for students not reaching the objectives in physical education? What experiences do four teachers have considering the work with action plans for students in need of special support? And, what experiences have one chosen head of school about establishing action plans for students in need of special support?

To reach the answers to these questions qualitative interviews were made with four teachers from different schools. The interviews deal with the teachers views on assessment, curriculum, and the work with action plans for students in need of special support.

The results show that that the underlying causes for students not reaching their objectives was either lack of participation or difficulties in certain parts of the subject. Despite this, the teachers write very few action plans even though it appears there are students in need of special support. The head of school whom were interviewed had both knowledge and confidence in working with these types of issues but was rarely informed that there were students in need of special support in physical education.

The conclusion of the study is that the teachers in the survey in most of the cases choose to help and support a student in need of special support without including the principal in the process. In addition the difficulties in grading student in physical education according to the teachers, is grounded in a vague national syllabus for physical education.

Key words: Assesment, Physical education, failed, action plans, need of special support.

Sammanfattning

Syftet med studien är att undersöka hur lärare ser på arbetet med åtgärdsprogram för de eleverna med behov av särskilt stöd inom ämnet Idrott och hälsa. Frågeställningarna som användes var:

Vilka anser lärarna är de bakomliggande orsakerna till att elever inte når målen i Idrott och hälsa? Vilka erfarenheter har fyra utvalda lärare i ämnet Idrott och hälsa med arbetandet kring utformningen och uppföljningen av åtgärdsprogram för elever med behov av särskilt stöd i ämnet Idrott och hälsa? Samt, vad har en utvald skolledare för erfarenheter av upprättande av åtgärdsprogram för elever med behov av särskilt stöd?

För att få svar på dessa frågeställningar gjordes fyra kvalitativa intervjuer med fyra olika på fyra olika skolor. Detta för att få en djup och bred bild av problemet som undersöks. Texten behandlar lärarnas syn på bedömning, kursplanen samt arbete med åtgärdsprogram och elever i behov av särskilt stöd.

Resultatet visar att de bakomliggande orsakerna till att elever är i behov av stöd är antingen att de väljer att inte delta eller att de har svårigheter i vissa moment. Lärarna skriver dock enbart i enstaka fall åtgärdsprogram trots att de även framkommer att det ofta finns elever som är i behov av särskilt stöd. Skolledaren intervjuades visade både kunskap och trygghet i hur man i ledningsposition arbetar med elever i behov av särskilt stöd men det är sällan denne får några indikationer på att åtgärdsprogram eventuellt krävs i Idrott och hälsa.

Studiens slutsats är att lärarna i undersökningen i en klar majoritet av fallen då det visar sig att en elev är i behov av stöd väljer att internt hjälpa och stötta elever i Idrott och hälsa utan att blanda in skolledning i processen, samt att mycket av bedömningssvårigheterna i ämnet Idrott och hälsa enligt lärarna, grundar sig i en otydlig kursplan.

Nyckelord: Bedömning, Idrott och hälsa, underkänd, åtgärdsprogram, behov av särskilt stöd.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Disposition	2
1.3 Bakgrund	3
1.3.1 Åtgärdsprogram	4
1.4 Kursplanerna	6
1.4.1 Lpo 94 och Lgr 11	6
1.5 Forskningsläge	7
1.5.1 Förekomsten av åtgärdsprogram	7
1.6 Metod	9
1.6.1 Val av metod	9
1.6.2 Urval	10
1.6.3 Genomförande	11
1.6.4 Bearbetning	11
1.6.5 Reliabilitet och validitet	12
1.7 Teori	12
1.7.1 Formuleringsarenan	13
1.7.2 Transformeringsarenan	13
1.7.3 Realiseringsarenan	14
1.7.4 Studiens tolkning av läroplansteorin	14
2 Resultat.....	16
2.1 Kursplanen	16
2.2 Betyg och bedömning	18
2.3 Arbete med åtgärdsprogram	20
2.4 Resultatsammanfattning	25
3 Diskussion	27
4 Slutsatser	31
Käll- och litteraturförteckning.....	32
Otryckta källor.....	32
Tryckta och elektroniska källor	32

Bilaga 1 Intervjufrågor

1 Inledning

Vad händer med elever som inte når målen och/eller behöver stöd i Idrott och hälsa?

Behandlas dessa elever på samma sätt som elever som har svårigheter i något av skolans övriga ämnen? Skolverket har tydliga ramar och riktlinjer för hur skolorna ska arbeta, och det står även i skollagen att samtliga elever har rätt till extra stöd och hjälp i ett ämne de har svårigheter i, men hur följs dessa lagar och riktlinjer i praktiken på skolorna? Enligt Skolverket ska det inte vara någon skillnad på stödåtgärderna för eleven oavsett vilket ämne det är som eleven har brister i.

I grundskolans senare år blir det tydligt att en elev är i behov av särskilt stöd då läraren gör bedömningen att eleven inte når målen i ämnet. I detta fall blir då just bedömningen, och grunderna för bedömningen, väldigt viktig för hur stödåtgärderna ska utformas.

Bedömning i Idrott och hälsa baseras precis som alla andra ämnen i skolan på kursplaner ifrån Skolverket. Kursplanen i Idrott och hälsa gick dock igenom en kraftig förändring när Lpo 94 infördes. Till skillnad från Lgr-80 så innehöll inte Lpo 94 några tydliga anvisningar om vad ämnet skulle innehålla (med undantag från simningens 200m varav 50 i ryggläge) utan enbart vad eleverna skulle arbeta emot för att uppnå målen i ämnet. Detta gjorde att lärarna blev mer fria i att bestämma innehållet i undervisningen. Detta ledde även till att lärarens bedömning i ämnet blev mer skild mellan olika lärare. För elever i de högre skolåren som får betyg betyder detta att lärare har en väldigt individuell syn på vad som krävs för att nå målen och få ett godkänt betyg.

Ovanstående blir viktigt då det blir just grunderna för bedömningen som bestämmer stödåtgärderna. För att kunna förstå hur uppbyggnaden av ett åtgärdsprogram sker måste vi även förstå grunderna till varför skolan anser att ett åtgärdsprogram behövs.

Denna studie kommer att behandla hur lärare inom Idrott och hälsa arbetar med och för att samtliga elever ska nå målen i ämnet och få ett godkänt betyg. Skolverket säger att alla elever som är i behov av särskilt stöd ska få hjälp från skolan. Men hur förhåller sig lärarnas syn på detta i förhållande till vad Skolverkets regler och riktlinjer säger? Och upplever lärarna att det på skolan finns tillräckliga resurser och möjligheter att följa Skolverkets riktlinjer? Det finns

en rad studier som belyser hur bedömning i ämnet görs¹, denna studie fokuserar på arbetet som görs när bedömningen väl är gjord.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka hur lärare i grundskolans senare år ser på arbetet med åtgärdsprogram för elever med behov av särskilt stöd inom ämnet Idrott och hälsa. För att kunna besvara detta syfte har följande frågeställning arbetats fram.

- Vilka är enligt lärarna de bakomliggande orsakerna till att elever inte når målen i Idrott och hälsa?
- Vilka erfarenheter har lärare i ämnet Idrott och hälsa med arbetet kring utformningen och uppföljningen av åtgärdsprogram för elever med behov av särskilt stöd i ämnet?
- Vad har en skolledare för erfarenheter av upprättande av åtgärdsprogram för elever med behov av särskilt stöd?

1.2 Disposition

I inledningskapitlet av uppsatsen tas studiens syfte och frågeställning upp. Uppsatsen går vidare med bakgrund och forskningsläge. Bakgrunden är tematiskt upplagd, för att göra det lätt för läsaren att följa med i studien. I bakgrunden tas olika ämnen upp (bl.a. Skollagen och åtgärdsprogram) för att ge läsaren kunskaper före studiens resultat presenteras. De frågor som tas upp i bakgrunden har påverkat för den efterföljande empiriska studien. Lpo 94s kursplan över ämnet Idrott och hälsa finns också med, anledningen är enkel, det är den kursplanen som lärarna har att förhålla sig till. Dock kommer det utöver diskussionen om Lpo 94 att föras en diskussion om Lgr 11 under våra intervjuer. Undersökningen är också precis som bakgrunden tematiskt uppbyggd. En mer exakt disposition av resultatet presenteras i början av resultatkapitlet. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion och slutsatser.

---

¹ Redelius, K, Fagrell, B och Larsson, H. (2009). Symbolic Capital in Physical Education and health: To be, to Do or to Know? That Is the Gendered Question, *Sport, Education and Society*, vol 14(2), sid. 245-260.
Tholin, J. (2006) *Att klara sig i ökad natur. En studie av betyg och betygskriterier – historiska betingelser och implementering av ett nytt system*. Akademisk avhandling. Högskolan i Borås.

1.3 Bakgrund

År 2010 gick 7,4 procent² av eleverna i grundskolan ut den obligatoriska skolan utan att ha nått målen för godkänt betyg i Idrott och hälsa. Detta är den högsta noteringen sedan 2001, samtidigt har andelen elever utan godkänt betyg aldrig legat under 7 procent under 2000-talet. Mellan perioden 1998 och 2010 har andelen gått ifrån 5,7 procent³ av eleverna som inte når målen till 7,4 procent⁴. Toppnoteringen var år 2001 då andelen elever som gick ut årskurs 9 utan att ha nått målen i Idrott och hälsa var 7,8 procent⁵. Detta trots att skollagen och Skolverket tydligt markerar att elever som inte når målet under skolgången har rätt till särskilt stöd ifrån skolan oavsett ämne eller orsak till behovet av särskilt stöd.⁶ Kravet att utforma åtgärdsprogram till behövande elever omfattar alla skolformer utom förskolan och vuxenutbildningen⁷.

Skollagen innehåller alla bestämmelser som gäller i skolverksamheten. I skollagen framkommer det vilka rättigheter respektive skyldigheter ett barn, en elev och vårdnadshavare har. Dessutom framgår det tydligt vilka krav som ställs på skolorna och dess ledare. I skollagen finns även bestämmelser om vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet som bedrivs i stället för utbildning inom skolväsendet. Alla beslut som tas om skollagen tas i riksdagen.⁸ Skollagen säger att...

Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, skall rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet skall det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses, samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att

---

² Skolverket. http://www.skolverket.se/statistik_och_analys/2.1862/2.4290/2.4291, tabell 7a., 2011-10-31, 10:23:22.

³ Skolverket. http://www.skolverket.se/statistik_och_analys/2.1862/2.4290/2.4291/betyg-och-provresultat-i-grundskolan-lasar-1997-98-1.26367, tabell 1.5.2011-10-31, 10:25:23.

⁴ Skolverket. http://www.skolverket.se/statistik_och_analys/2.1862/2.4290/2.4291, tabell 7a, 2011-10-31, 10:23:22.

⁵ Skolverket. http://www.skolverket.se/statistik_och_analys/2.1862/2.4290/2.4291/betyg-i-grundskolan-lasar-2000-01-1.26157, tabell 1.5a, 2011-10-31, 10:28:46.

⁶ Skolverket. (2008). *Allmänna råd för den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*, sid.9.

⁷ Skolverket. (2008).sid.18.

⁸ Skolverket. http://www.skolverket.se/lagar_och_regler/skollagenochandralagar, 2011-09-30, 14:15:15.

delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.

(Skollagen 5 kap. 1 §)⁹

Utifrån ovanstående lag har sedan Skolverket utarbetat riktlinjer för hur skolorna ska agera när det framkommer att en elev är i behov av särskilt stöd.

Ur ett mänskligt perspektiv har ämnet Idrott och hälsa grundstenar i Lpo 94 som inget annat ämne i grundskolan tar upp. Idrott och hälsa lär ut vikten av fysisk aktivitet och sambanden mellan fysiskt och psykiskt välbefinnande. Ämnet lägger även stor vikt vid att lära ut goda matvanor, rörelseglädje och att lära sig hur man på egen hand kan skydda kroppen mot skador. Därtill ska eleverna utveckla sin sociala förmåga och en positiv självbild. Detta är kunskaper och förhållningssätt eleverna inte lär sig i något annat ämne.

Varför är det viktigt att nå målen i Idrott och hälsa? Kroppen är något man som människa bär med sig genom hela livet, därav blir kunskaper i omhändertagandet av densamma ur en fysiologisk synvinkel kanske det viktigaste eleverna lär sig i skolan. Hälsodelen i ämnet Idrott och hälsa lyfts särskilt fram både i Lpo 94 och i Lgr 11. Med hälsodelen menas hur fysisk aktivitet främjar välbefinnande, hur stillasittande påverkar kroppen negativt samt även hur kost- och matkultur påverkar vår hälsa. Ett av ämnets huvudsyften har varit, och är fortfarande, att ge eleverna kunskaper och intresse att efter skolgångens slut fortsätta en aktiv livsstil.¹⁰ Detta är viktigt då vi ur en biologisk synvinkel förändrats väldigt lite under de senaste 40000 åren, men vår livssituation har markant förändrats. Medan vi förr var tvingade att vara fysisk aktiva för att överleva så räcker det idag i mångt och mycket att använda våra mentala förmågor för att klara oss i samhället¹¹.

1.3.1 Åtgärdsprogram

Ett åtgärdsprogram är Skolverkets viktigaste verktyg när det handlar om stöd till elever i behov av särskilt stöd¹². Begreppet åtgärdsprogram hamnade på skolans agenda så sent som 1974 efter att Skolverket granskade arbetet som sker inom den svenska skolan. Förändringen som följde blev att eleverna hamnade i fokus. Eleven själv blev mer involverad i att finna problemet, samt planera åtgärdsprogrammen. I Lgr-80 byggdes detta på ytterligare, i form av

---

⁹ Skolverket. (2008).sid.9.

¹⁰ Kursplaner för grundskolan, (1994). *Idrott och hälsa*, sid.30-32.

¹¹ Ekberg, J-E. (2000). *Fysisk bildning: om ämnet Idrott och hälsa*, Akademisk avhandling. Malmö högskola, sid. 12.

¹² Skolverket. (2008). sid. 6.

att åtgärdsplanen inte bara skulle utveckla det som eleverna behövde extra stöd i utan även fokusera på det som eleven är bra på, detta för att stärka självbilden hos eleven.¹³ Kravet på att utarbeta åtgärdsprogram för dessa elever gäller samtliga skolformer utom förskoleklasser och vuxenutbildning. Det innebär att även friskolor har skyldighet att följa Skolverkets ramar.¹⁴ 2001 blev åtgärdsprogrammen ett krav från Skolverkets sida och det är rektor på skolan som är ytterst ansvarig för utformningen av ett åtgärdsprogram, men det är många aktörer inblandade.¹⁵

Åtgärdsprogrammets syfte är att säkerställa att en elevs behov av särskilt stöd tillgodoses. För en elev som för tillfället inte når målen bör då rimligtvis ett åtgärdsprogram syfta till att eleven i fråga ska lyckas få ett godkänt betyg¹⁶. Arbetet med åtgärdsprogrammen sker i fyra faser. Behovet av särskilt stöd måste först *uppmärksammas*. Denna första fas görs enklast av ämnesläraren som ser individens behov i sitt eget ämne, men även skolans övriga personal, andra elever på skolan, vårdnadshavare eller eleven själv kan komma att påpeka för skolan att det finns behov av särskilt stöd. Det viktigaste och tydligaste tecknet på att en elev är i behov av särskilt stöd är dock när denne inte når målen i ett visst ämne. Rektor och vårdnadshavare skall informeras och skolan ska ha rutiner för på vilket sätt detta sker.¹⁷

Nästa steg för skolan är att *utreda* behovet av särskilt stöd. Detta skall ske skyndsamt efter det att ett behov har uppmärksamats. Utredningen syftar till att ge information om anledningen till elevens svårigheter samt vilka åtgärder skolan ska vidta för att tillgodose behovet. Utredningen skall ske subtilt och inte störa elevens vardagliga skolarbete. Både eleven själv och dennes vårdnadshavare skall vara inblandade i utredningen. Skolan arbetar i två steg där först problemet kartläggs och sedan förs en diskussion om eventuella åtgärder. I de fall där det handlar om att en elev inte når målen i ett specifikt ämne så går utredningen ofta enkelt då ämnesläraren direkt kan svara på vilka specifika mål det är som inte uppnås.¹⁸

När en utredning gjorts som visat att en elev är i behov av särskilt stöd ska ett åtgärdsprogram *utarbetas*. Detta ska innehålla kortsiktiga och långsiktiga mål för hur läroplanens och kursplanernas mål ska uppnås samt hur åtgärderna för att nå dessa mål ska följas. Finns behov

---

¹³Läroplan för grundskolan. Allmän del: mål och riktlinjer, kursplaner, timplaner. (1980). "Idrott", sid.90-97.

¹⁴ Skolverket. (2008). sid. 8.

¹⁵ Skolverket. (2003). *Kartläggning av åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskolan*, sid. 6.

¹⁶ Redelius, K. (2007). Betygsättning i Idrott och hälsa – en didaktisk utmaning med pedagogiska konsekvenser.

I: Larsson, H och Meckbach, J red. – *Idrottsdidaktiska utmaningar*. Stockholm: Liber AB, sid.218.

¹⁷ Skolverket. (2008). sid. 7 och 10.

¹⁸ Skolverket. (2008). sid. 12.

av särskilt stöd i flera ämnen ska åtgärdsprogrammet omfatta alla dessa och det ska finnas en tydlig ansvarsfördelning mellan elev, skola och vårdnadshavare. I vissa fall kan beslut fattas om att eleven ska få en del av undervisningen utanför ordinarie studiegrupp, men skolan ska sträva efter att eleven ska kunna gå kvar i sin ordinarie klass. Sammanfattningsvis kan sägas att det av åtgärdsprogrammet ska framgå vilka behov eleven har och hur dessa ska tillgodoses.¹⁹

Uppföljning och utvärdering är det fjärde steget i processen. Detta skall ske i samtal med eleven och vårdnadshavare regelbundet och tidsbestämt. När kortsiktiga mål uppnåtts beslutas om vidare åtgärder för elevens utveckling. Om ingen förbättring skett ses åtgärdsprogrammet över och man måste eventuellt kliva tillbaka och göra en ny *utformning* av programmet. Ifall eleven i fråga hamnat ännu längre ifrån målet än denne inledningsvis var kan det ibland behövas en helt ny *utredning* för att se vad problemen egentligen handlar om.²⁰ En ny utredning kan krävas då det inte alltid behöver vara kunskapsmässiga problem som leder till bildandet av ett åtgärdsprogram. Även mobbning och utanförskap kan göra att eleven är i behov av särskilt stöd i form av ett åtgärdsprogram. I dessa fall kan orsaken till problemområdet vara svår att identifiera.²¹

Ett åtgärdsprogram ska inte förväxlas med en *individuell utvecklingsplan*. Åtgärdsprogrammet ska finnas för elever i behov av särskilt stöd medan ett IUP ska finnas för samtliga elever. En elevs IUP är en utvecklingsplan för elevens hela skolgång på det aktuella stadiet, till skillnad ifrån ett åtgärdsprogram som syftar på en kortare period.²²

1.4 Kursplanerna

1.4.1 Lpo 94 och Lgr 11

I kursplanen för ämnet Idrott och hälsa från 1994 står det att ämnet har ett brett innehåll och att ämnets kärna består av idrott, lek och allsidiga rörelser. Dessa skall anpassas så att alla ska kunna delta, erhålla upplevelser och erfarenheter, samt att utvecklas efter sina egna villkor. Ämnet skall även bidra till ett fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, både under skoltiden och senare i livet.²³

---

¹⁹ Skolverket. (2008). sid. 14

²⁰ Skolverket. (2008). sid. 15.

²¹ Asp-Onsjö, L. (2008) –Åtgärdsprogram i praktiken- att arbeta med elevdokumentation i skolan, sid. 12.

²² Asp-Onsjö, L. (2008). sid. 17.

²³ Kursplaner för grundskolan, (1994). "Idrott och hälsa", sid.30-32.

Kursplanen Lgr 11 skiljer sig lite från den föregående kursplanen Lpo 94. Man har gått från en åtskillnad mellan strävansmål och uppnåendemål till att bygga undervisningen kring fyra övergripande förväntade studieresultat och ett centralt innehåll, med fokus på *rörelse, hälsa och livsstil* och *friluftsliv och utevistelse*. I Lpo 94 hade man årskurs fem och årskurs nio som kontrollpunkter för kunskap, i Lgr 11 börjar man redan i årskurs ett till tre med att kontrollera kunskaperna.²⁴

Båda dessa kursplaner använder ett betygssystem som är målrelaterat vilket innebär att elevernas prestationer bedöms i förhållande till ett i förväg preciserat kriterium eller mål.²⁵ Hur betygskriterierna tolkas i Lpo 94 kan variera mycket då de vid varje skola utvecklas till en lokal kursplan. Detta sker även med Lgr 11 när en lokal pedagogisk planering skrivs, lärarna måste alltså ha kompetens att tolka och konkritisera de angivna betygskriterierna²⁶. Denna process samt de olika tolkningar som görs kan leda till att olika lärare kan bedöma olika saker utifrån samma betygskriterier och att lärare inte sätter betyg på samma grunder.

Andersson presenterar i sin studie att lärarna i Idrott och hälsa anser att betygskriterierna i Lpo 94 är vaga och otydliga²⁷. Ifall lärare i Idrott och hälsa gör bedömningar utifrån olika grunder, blir då även arbetet med elever i behov av särskilt stöd olika på olika skolor då det är lärarens bedömning av eleven som ligger till grund för om, hur och när särskilt stöd ska sättas in.²⁸

1.5 Forskningsläge

1.5.1 Förekomsten av åtgärdsprogram

Det har bedrivits en del forskning om åtgärdsprogram inom den svenska skolan²⁹. I uppsatsen *Åtgärdsprogram och måluppfyllelse i Idrott och hälsa* behandlar Kristian Andersson som en av få förekomsten av åtgärdsprogram och måluppfyllelse inom ämnet Idrott och hälsa. Studien syftar till att belysa om och i så fall hur åtgärdsprogram används för elever som riskerar att inte nå målen i Idrott och hälsa. Andersson konstaterar att det skrivs väldigt få

²⁴ Skolverket, (2011). *–Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*”, sid. 51-61.

²⁵ Redelius, K. (2007). sid.221.

²⁶ Redelius, K. (2007). sid.223.

²⁷ Andersson, K. (2011). *–Åtgärdsprogram och måluppfyllelse i Idrott och hälsa*, Examensarbete lärarprogrammet, Karlstad universitet.

²⁸ Skolverket, (2009). *–Allmänna råd för arbete med åtgärdsprogram*, sid 6.

²⁹ Ljungblad, A-L. (2003). *–Att möta barns olikheter- åtgärdsprogram och matematik*, Varberg: Argument. Persson, B. (2002). *–Åtgärdsprogram i grundskolan- förekomst, innehåll och användning*, <http://www.skolverket.se/publikationer?id=941>, 2011-09-01, 11:37:42.

Åstrand Jaara, J. *–Att sortera eller motivera –Ett utvecklingsarbete om bedömning i Idrott och hälsa*, Examensarbete lärarprogrammet, Umeå Universitet.

åtgärdsprogram i ämnet bland de lärare som han har intervjuat. Men han reserverar sig för att detta skulle vara en generell bild i hela landet. Studien visar även på att det råder en allmän åsikt bland de intervjuade lärarna att den luddiga kursplanen gör att lärarna har svårt att bedöma eleverna efter vad de ska uppnå för att bli godkända. Idrottslärarna som intervjuas anser också att det är en väldigt hög andel av eleverna som uppfyller målen, men menar samtidigt att de av olika orsaker inte hinner med att undervisa i allt som står i kursplanen i den utsträckning som de skulle önskat. Andersson undersöker även synen på ämnet Idrott och hälsa bland elever och lärare i andra ämnen än Idrott och hälsa. Lärarna i Idrott och hälsa själva värderade Idrott och hälsa väldigt högt, medan de tyckte att lärare i andra ämnen nedvärderar Idrott och hälsa, som de ser som ”gympa” och är därför inte lika viktigt. Dock ser det inte likadant ut på alla skolor. En av idrottslärarna som intervjuas påpekar att Idrott och hälsaämnet har en hög status på dennes skola. Andersson menar att det beror mycket på att eleverna inte är särskilt studiemotiverade och trivs därför väldigt bra under Idrott och hälsaundervisningen.³⁰

Orsakerna till varför elever ej når målen i Idrott och hälsa varierar mycket då det visat sig att det är stor variation i bedömningen mellan olika lärare³¹. Karin Redelius skriver i *Idrottsdidaktiska utmaningar* om sin studie ”Betygsättning i Idrott och hälsa- en didaktisk utmaning med pedagogiska konsekvenser” att betygsättningen är varierande beroende på allt ifrån hur de enskilda skolornas lokala kursplaner ser ut till vilka ideologiska synsätt de enskilda lärarna har på kunskap.³² Alltså kan orsakerna till att en elev inte når målen vara väldigt olika. Orsakerna till varför en elev ej når målen blir en viktig del i det åtgärdsprogram som ska utformas för en elev i behov av särskilt stöd.

Idrott och hälsa är i en unik position i skolväsendet då det enligt flera studier visat sig att det räcker med att närvara och delta för att nå betyget godkänd. Redelius skriver även att ”visa att man behärskar några särskilda kunskaper eller färdigheter är inte nödvändigt”.³³ Skulle detta påstående stämma bör alltså ett åtgärdsprogram för en elev som inte når målen i ämnet fokusera på att få eleven i fråga mer närvarande och mer delaktig.

---

³⁰ Andersson, K. (2011)

³¹ Redelius, K. (2007). sid.218.

³² Redelius, K. (2007). sid.225.

³³ Redelius, K. (2007). sid.218.

Lisa Asp-Onsjö skriver att varje lärare skriver igenomsnitt cirka fem åtgärdsprogram per termin på grundskolans senare år. Detta grundar Asp-Onsjö på en studie där hon följt en klass under en längre period i klassisk klassrumsundervisning. Hon påpekar även att genomsnittet är högre på gymnasiet.³⁴ Utifrån en rapport ifrån Skolverket skriver Asp-Onsjö även att det är cirka 20 procent av eleverna som vid något tillfälle under sin skolgång är i behov av särskilt stöd.³⁵

Även i England har man sedan 1970-talet pratat om "one-in-five" vilket innebär att en av fem elever är i behov av särskilt stöd. I procent blir det även här cirka 20 procent. Detta presenteras i The Warnock Report som släpptes 1978.³⁶ Enligt Paul Cooper har dock denna siffra sjunkit till mellan 9 till 12 procent när denne publicerade en studie 1996³⁷.

I ett större perspektiv är det givande att bygga på den begränsade forskningen om åtgärdsprogram inom ämnet Idrott och hälsa. Det mesta som har skrivits om åtgärdsprogram inom den svenska skolan handlar om ämnen som bedrivs i det klassiska klassrummet. De mer praktiska ämnena (Slöjd, Idrott och hälsa, Hemkunskap och Musik) hamnar lite i bakgrunden, då åtgärdsprogram inom dessa ämnen inte har studerats särskilt ingående.

1.6 Metod

Här beskrivs metoden som använts för att genomföra studien samt hur urval och genomförande skett.

1.6.1 Val av metod

För att få en djup och bred bild av problemet med åtgärdsprogram används kvalitativa intervjuer. Då det är respondenternas uppfattningar och erfarenheter om fenomenet, i detta fall åtgärdsprogram, som undersökts är detta en kvalitativ studie. Enligt Runa Patel och Bo Davidsson syftar en kvalitativ intervju till att upptäcka egenskaperna hos något. Målet är att man som intervjuledare är med och skapar en konversation där syftet är att upptäcka kvalitativt skilda sätt att se på, detta fall bruket av åtgärdsprogram inom ämnet Idrott och hälsa.

---

³⁴ Asp-Onsjö, L. (2008). sid. 7.

³⁵ Asp-Onsjö, L. (2008). sid. 12.

³⁶ The Warnock Report, (1978), <http://www.educationengland.org.uk/documents/warnock/warnock03.html>, Department of Education and Science., sid. 41, 2011-08-30 10:18:43

³⁷ Cooper, P. (1996). "Are Individual Education Plans a waste of paper?" I British Journal of Special Education 23, sid. 115-119.

För att få ut så mycket som möjligt av intervjun är det viktigt att båda parter talar samma språk. Med detta menas att utfrågaren är kunnig inom ämnet som diskuteras, att termer och gester uppfattas på samma sätt hos båda. På detta sätt blir respondenten trygg och ohämmad i samtalet.³⁸

Intervjun i sig är så kallad halvstrukturerad. Bill Gillham beskriver det med att samtliga respondenter får samma huvudfrågor men följdfrågorna kan variera beroende på hur samtalet utvecklas. Detta för att man vill få ut så mycket som möjligt av respondenterna ifall samtalet glider ifrån ämnet. Med fördel används öppna frågor och ungefär lika lång tid ska vara för varje intervju.³⁹

1.6.2 Urval

Undersökningen är riktad till grundskolan, därför uteslöts lärare på gymnasiet. Då det ofta, om än inte alltid, är ett misslyckande med att nå målen i ett ämne som leder till åtgärdsprogram valdes lärare på högstadiet då betyg och mål syns tydligare i grundskolans senare år. För att få en bred bild av problemområdet så valdes fyra lärare inom Idrott och hälsa samt en skolledare ut för intervju. Idrottslärarna som medverkade i denna studie var från en friskola i en landsort, en kommunal skola i en landsort, en friskola i en storstad samt en kommunal skola i en storstad. Detta urval gjordes medvetet för att få en ökad spridning. De intervjuade idrottslärarna i studien arbetar samtliga på olika skolor och detta var ett krav från författarnas sida. Skolledaren som valdes till studien valdes från en av de skolor som en av idrottslärarna var verksam på. Skolledaren valdes för att få en mer allmän överblick över hur en skola jobbar med åtgärdsprogram dels för att se om skolledaren och övriga skolan hade samma syn på arbetet med åtgärdsprogram som lärarna i Idrott och hälsa. Alla lärarna och skolledaren som tillfrågades i inledningen av undersökningen, därför tillfrågades inga andra. Tanken var inte att på något sätt jämföra kommunala skolor med friskolor utan enbart att få olika lärares syn på arbetet med åtgärdsprogram vid olika skolor i olika städer.

---

³⁸ Patel, R och Davidsson, B. (2003). *–Forskningsmetodikens grunder –att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur, sid.98.

³⁹ Gillham, B. (2008). *–Forskningsintervjun, tekniker och genomförande*, Lund: Studentlitteratur sid.19 ff.

1.6.3 Genomförande

För att läsa in oss på ämnet och för att få en djupare grund att stå på inför undersökningen och intervjuerna gjordes en grundlig litteratursökning med nyckelorden bedömning, Idrott och hälsa, underkänd, åtgärdsprogram och behov av särskilt stöd.

Kontakten med lärarna togs per telefon av det skälet att det inte blir någon väntan på svar som det blir med till exempel mail. Fördelen med telefon var även att det skapar en personlig relation till respondenten. Ett mail skickades ut (se bilaga 1) till de berörda idrottslärarna och skolledaren ungefär en vecka före intervjutillfället. För att ge de intervjupersonerna extra tid att fundera över frågorna skickades dessa ut i förväg. Intervjuerna spelades in så att utfrågaren kunde ha sitt fokus på den pågående intervjun och i efterhand lyssna ordentligt på vad respondenten svarade. Respondenterna fick veta att deltagande var frivilligt och att medverkan skedde helt anonymt samt att det var tillåtet att avbryta intervjun och refusera att svara på frågor de inte ville svara på. Intervjun anpassades till att enbart ta reda på hur idrottslärarna arbetade, inte att sätta press på dem och jämföra deras arbete med kursplanen. Denna del gjordes senare när resultatet ifrån intervjuerna sammanställdes.

Frågorna som ställdes var anpassade för att skapa samtal om problemområdet som undersöktes. Arbetet med åtgärdsprogram är beroende av hur den undervisande läraren ser på bedömning, och bedömningen är i sin tur till stor del baserad på hur läraren ser på kursplanen. Därför följde intervjuerna ett schema där först den breda bilden av Idrott och hälsa och dess kursplan gavs, sedan lärarnas syn på bedömning för att sedan smalnas av mot det mer specifika arbetet med åtgärdsprogram. (se Bilaga 1)

1.6.4 Bearbetning

Intervjuerna transkriberades sedan och här sorterades de viktigaste svaren ut och utifrån dessa skapades studiens resultat. Med de viktigaste svaren menas de svar som passade till studiens syfte. Intervjuerna transkriberades i sin helhet med borttagande enbart av långa stakningar såsom mmm, uh, och andra tydliga talspråkuttryck.

Efter det att transkriberingarna var klara analyserades resultatet utifrån läroplansteorin vilket mynnade ut i tre större teman, kursplanen, betyg och bedömning samt åtgärdsprogram. Dessa tre teman delades sedan in i mindre teman.

1.6.5 Reliabilitet och validitet

Patel och Davidsson talar om tre tumregler när det gäller reliabilitet och validitet: ”Hög reliabilitet är ingen garanti för hög validitet”, ”Låg reliabilitet ger låg validitet” och ”fullständig reliabilitet är en förutsättning för fullständig validitet” Detta visar att dessa båda begrepp går hand i hand, detta gäller speciellt vid kvalitativa studier.⁴⁰

Patel och Davidsson menar vidare att validitet och reliabilitet inom den kvalitativa forskningen ligger så nära varandra att begreppet reliabilitet ofta faller bort. Validitet får istället en vidare betydelse. För att få en kvalitativ intervjustudie valid är det viktigt att intervjuledaren och respondenten förstår varandra. Man måste alltså vara påläst inom ämnet som samtalet behandlar. Kunskap inom ämnet är viktigt både för förmågan att tolka respondentens svar, och för förmågan att hålla intervjusamtalet levande. Kvalitén på en kvalitativ studie står och faller med graden av säkerhet i det insamlade analysmaterialet.⁴¹

1.7 Teori

Som teoretiskt ramverk har läroplansteorin utifrån Göran Lindes bok *Det ska ni veta* valts. Med hjälp av Lindes begrepp analyseras det material som samlades in under intervjuerna.

Linde börjar med att poängtera hur lite uppmärksamhet som faktiskt läggs på det som styr innehållet i skolan⁴². Från 1960-talets mitt och fram tills idag har insikter växt fram om att det är andra faktorer än föreskrifter som påverkar innehållet. Olika skolämnen kan skilja sig helt från varandra, beroende på att undervisningsformerna varierar. Linde menar att vissa av skolans ämnen är paradigmatiska, vilket innebär att tidigare medverkare inom samma ämnen lagt grunden i form av begrepp och teorier som alltså gäller. Motsatsen till paradigmatiska är icke paradigmatiska och med det menar Linde att det finns goda utrymmen för den enskilda läraren att välja innehåll i undervisningen.⁴³ I och med Lpo 94s intåg gick man till en målstyrning. Detta gav kommunerna, skolorna och lärarna en större frihet, men med mycket högre krav på sig. Linde talar vidare i läroplansteorin om tre arenor i samhället. Ett styrdokument passerar tre arenor på sin väg från planeringsfasen till genomförandefasen.

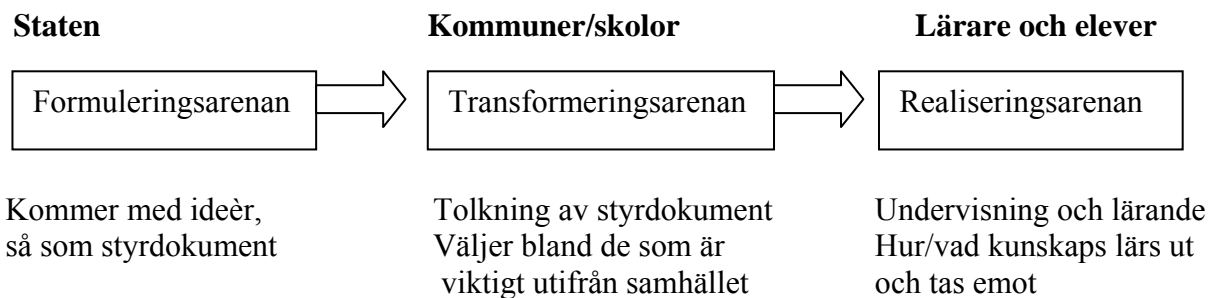
⁴⁰ Patel, R och Davidsson, B. (2003). sid.99.

⁴¹ Patel, R och Davidsson, B. (2003). sid.98.

⁴² Linde, G. (2006) –*Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*, Lund: Studentlitteratur, sid. 9.

⁴³ Linde, G. (2006). sid. 10.

Dessa tre arenor är formuleringsarenan, transformeringsarenan och realiseringsarenan⁴⁴ och det är de tre arenorna som är grunden i vårt teoretiska ramverk.

1.7.1 Formuleringsarenan

Formuleringsarenan är det högst bestämmande organet. Staten genom regering och riksdag utformar övergripande riktlinjer för hur skollag, läro- och kursplaner skall se ut. De beslut som fattas skall sedan tolkas och utformas vidare av kommun, skola och lärare.⁴⁵

Staten har det övergripande ansvaret när det gäller att formulera skollagen samt läro- och kursplaner. Ett dokument som kursplanen går igenom många instanser, därför är det viktigt att kursplanen formuleras på ett sätt att det önskvärda resultatet kan uppnås.⁴⁶

1.7.2 Transformeringsarenan

På transformeringsarenan formuleras den kommunala skolplanen genom kommunens egna tolkningar, tillägg, önskemål och prioriteringar utifrån det högsta organets tidigare beslut på formuleringsarenan. Sedan är det upp till varje enskild skola inom kommunen att utforma den lokala arbetsplanen, genom att komma med tillägg, önskemål och prioriteringar av den kommunala arbetsplanen. Rektorer och lärare är de beslutade organen i denna fas. Det gäller för dem att lösa sina uppgifter utifrån kompetens för att uppnå läroplanens mål.⁴⁷

Det finns stora skillnader inom landet i kompetens och det är något som man bör ta vara på. På transformeringsarenan sker en omvandling och en anpassning av kursplanen efter kommunens kompetens, utrustning, personal och ekonomiska förutsättningar. Ett av syftena med omvandlingen och anpassningen är att skapa en större frihet och samtidigt ett större ansvar för lärarna att utforma sin egen undervisning efter hur riktlinjerna från Skolverket lyder. Man kan i korthet säga att kommunerna under denna fas blivit skolhuvudmän. De har i

⁴⁴ Linde, G. (2006), sid. 6.

⁴⁵ Linde, G. (2006), sid. 19-47.

⁴⁶ Linde, G. (2006), sid. 19-47.

⁴⁷ Linde, G. (2006), sid. 48-64.

uppgift att vara en länk mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan för skollorna i varje enskild kommun.⁴⁸

1.7.3 Realiseringsarenan

Arbetslaget som utformar den lokala kursplanen och den enskilde läraren som genomför undervisningen utgör den tredje arenan, realiseringsarenan. Deras uppgift är att tolka, behandla och genomföra undervisningen efter de mål som beslutas på transformeringsarenan.⁴⁹

Undervisningen utformas av de enskilda ämneslärarna lärarna efter de beslut som politikerna och skolledarna har tagit, beslutat, arbetat om och beslutat om igen före de tidigare faserna/arenorna. Det är i klassrummet som besluten blir verklighet i form av kommunikationen och aktiviteten mellan lärarna och eleverna. Det är på realiseringsarenan som eleverna möter de beslut som formuleringsarenan och transformeringsarenan tagit.⁵⁰ ”En aspekt av det realiserade innehållet är vad eleven har uppfattat av undervisningen”⁵¹. Lärare i skolan är förmedlare av ny kunskap till eleven. Tyvärr väljer eleven inte alltid att ta emot kunskapen som läraren förmedlar till dem. Eleverna kan också ställa krav på de beslut som politikerna tagit och framförallt hur de undervisade lärarna har valt att presentera sitt innehåll. Den senaste tiden har även elevernas vårdnadshavare fått ett större inflytande över deras barns undervisningssituationer. Bland annat genom det fria skolvalet. Det leder till att skolorna blir tvungna att lyssna på eleverna och deras vårdnadshavare betydligt mycket mer än tidigare.⁵²

1.7.4 Studiens tolkning av läroplansteorin

I denna studie har vi valt att tolka och tillämpa läroplansteorin med begreppen formulerings-, transformerings- och realiseringsarenan på ett särskilt sätt.

---

⁴⁸ Linde,G. (2006), sid. 48-64.

⁴⁹ Linde,G. (2006), sid. 65-110.

⁵⁰ Linde,G. (2006), sid. 65-86.

⁵¹ Linde,G. (2006), sid. 72.

⁵² Linde,G. (2006), sid. 65-86.

Staten**Kommuner/skolor****Lärare och elever**

Skollagen/åtgärdsprogram

Rutiner för åtgärdsprogram
på de enskilda skolornaLärare och elever arbetar
tillsammans med
åtgärdsprogram
i undervisningen

På formuleringsarenan utformas och bestäms skollagen och i den finns det som denna studie inriktar sig mot, åtgärdsprogram. Transformeringsarenan i form av kommun och skola/skolor och dess företrädare arbetar sedan fram en modell om hur skolorna skall arbeta med åtgärdsprogram för de elever som är i behov av särskilt stöd. På realiseringsarenan utformar sedan läraren åtgärdsprogram för de elever som är i behov av särskilt stöd, och arbetar tillsammans med elev och vårdnadshavare med regelbunden utvärdering och uppföljning om hur arbetet med åtgärdsprogrammet går.

2 Resultat

Här kommer studiens resultat att presenteras. Undersökningens resultat är upplagt på ett likande sätt som bakgrundsdel, tematiskt. Den största skillnaden är bakgrundens kursplansdel som i resultatframställningen är uppdelat i två teman, de heter kursplanen respektive betyg och bedömning. Anledningen till denna uppdelning är att intervjuerna utföll så. De intervjuade lärarna talade tydligt om jämförelsen mellan den gamla kursplanen och den nya kursplanen samt hur de använde den gamla kursplanen för att bedöma och sätta betyg. Det gjorde att uppdelningen blev självklar.

Svaren från lärarna kommer att sammanfattas tillsammans och skiljas ut från skolledarens svar. Anledningen till detta är att vi tror att det ger en bild hur lärarna respektive skolledaren ser på arbetet med åtgärdsprogram. Det blir även lättare för läsaren att bilda sig en uppfattning om hur lärare respektive skolledaren arbetar med åtgärdsprogram om avsnitten är uppdelade.

2.1 Kursplanen

Alla lärare i undersökningen är rörande överens om att Lpo 94 har stora brister och beskriver den som oklar och luddig. Speciellt riktas kritik åt betygskriterierna. Lärarna ger följande synpunkter.

Lärare A anser att kursplanen är oklar. Denne tycker att kursplanen är bra i syfte att vägleda undervisningen, men den har alltför stora brister i det som benämns under betygskriterier. Lärare A anser att det är svårt att ge eleverna rättvisa betyg då lärare A tycker att betygskriterierna inte hjälper denne i sitt arbete fullt ut. Lärare C beskriver kursplanen på ett nästintill identiskt sätt. Lärare C berättar vidare att strävansmålen i kursplanen är det som bestämmer innehållet i undervisningen i mångt och mycket, detta mycket beroende på att betygskriterierna är så pass oklar, vilket även lärare B hävdar. Lärare A och lärare B tycker att de oklarheter som finns i Lpo 94 och delvis i Lgr 11 gör att det är svårt att jämföra elevers kunskap inom ämnet Idrott och hälsa med varandra. Eleverna kommer att bli jämförda framåt i livet, först vid gymnasievalen då betygen avgör om de kommer in på ett program. Samma sak gäller när eleverna ska gå vidare till högskola eller universitet, där avgör också betygen om de kommer in på en kurs eller ett program.

Lärare B talar vidare om Lpo 94s oklarhet. Lärare B nämner att oklarheten gör att eleverna har väldigt olika kunskaper när de börjar årskurs 7. Med en mer styrd kursplan i Idrott och hälsa skulle fler komma med likande kunskaper till högstadiet. Det hoppas lärare B att Lgr 11 bidrar till. Som det har sett ut tycker lärare B att vissa elever har blivit understimulerade i början av ett moment för att andra elever har krävt att momentet börjar på en väldigt låg nivå för att de senare ska hinna med och ta in allt. Lärare B pekar på simningen som en del där eleverna är väldigt olika långt fram i utvecklingen.

Lärare C talar om att det har varit väldigt viktigt att bryta ner de oklara betygskriterierna så att elever och vårdnadshavare vet vad som krävs inom olika moment för att uppnå ett visst betyg. Detta har varit nödvändigt då många elever på skolan är väldigt studiemotiverade. På samma sätt menar lärare B att studiemotiverade elever kräver tydligare mål än de som erbjuds i kursplanen, därav har skolan brutit ner betygskriterierna till tydligare prestationsmål inför varje nytt moment. Lärare A använder den första lektionen varje termin till att tillsammans med eleverna gå igenom kursplanen och betygskriterierna. Läraren har under de senaste åren låtit eleverna vara delaktiga i planeringen av kursen samt gett dem möjligheten att påverka innehållet och vara med och besluta om vilka betygskriterier som uppfylls av vilket moment.

Lärare C berättar vidare att denne tycker att alla betygskriterier i kursplanen inte kan värderas lika högt. Vissa kriterier får både mer tid och bemöts i större omfattning än andra då dessa kan ingå i flera olika aktiviteter. Lärare C menar att uttrycket ”ändamålsenligt rörelsemönster” i praktiken finns med i all fysisk aktivitet och blir därför en viktig del i kursplanen.

Lärarna ser positivt på övergången till Lgr 11 och menar att arbetet med bedömning kommer bli enklare. Även skolledaren är positiv till förändringen.

Lärare D ifrågasätter 94:s kursplan avseende att de mål och betygskriterier som angavs sedan skulle skrivas om till lokala mål. ”Då kan jag tycka att det vore bättre att Skolverket kom upp med saker man istället kunde använda”, säger lärare D. Eleverna på lärare D:s skola är väldigt studieinriktade och det var svårt för dem och deras vårdnadshavare att se vad det enligt Lpo 94 var som i praktiken skulle bedömas. Lärare D berättar att Lgr 11 ser mycket mer lovande ut och har en helt annan tydlighet än den gamla läroplanen. Dock menar lärare D att det är ett väldigt omfattande innehåll på väldigt lite lektionstid. Något som denne menar eventuellt kan

bli ett problem. Lärare D berättar vidare att Lgr 11 har ett centralt innehåll som gör lektionsplanering och beslut om lektionsinnehåll enklare än föregående läroplan.

Alla lärare i undersökningen är rörande överens om att eleverna ska vara med i planering av den kommande kursen. Det handlar om ge dem chansen till att påverka sin vardag, alltså ett elevinflytande. Om de samtidigt är med och kopplar sina önskemål till kursplanen får de även lära sig se ämnet Idrott och hälsa från ett annat perspektiv - lärarens perspektiv.

Den intervjuade skolledaren berättar att lärarna på dennes skola upplever att Lgr 11 är betydligt tydligare och klarare än Lpo 94. Denna åsikt delar även skolledaren. Innehållet beskrivs som mer konkret och skolledaren påpekar även att lärarna har stor frihet i att avgöra när under treårsperioden innehållet ska ligga. Skolledaren berättar vidare att skillnaden mellan Lpo 94 och Lgr 11 är mindre än ändringarna som skedde mellan Lgr-80 och Lpo 94, och menar att detta kan vara en anledning till att lärarna uppfattar den som enklare att arbeta med. ”Dels var det ett mycket större steg ifrån Lgr-80 till Lpo 94 än det är mellan Lpo 94 och Lgr 11. Och det är inget svårare steg utan det är lätt att ta sig an Lgr 11 kursplanen och de nya kunskapskraven också”. Skolledaren säger även att vanan med ett målrelaterat betygssystem nu har satt sig hos lärarna och då även betygsbeteckningarna är nya sker bedömningen på samma sätt men med klart tydligare kunskapsinnehåll.

2.2 Betyg och bedömning

Lärarna är överens om att Lgr 11 har bättre och mer rättvisa kunskapskriterier än Lpo 94. Framför allt att det är fler steg ses som någonting positivt. Lärare A ser mycket positivt på Lgr 11s betygssteg. Denne menar att det har varit för få antal betygssteg och genom detta kanske det har blivit för många som har fått mycket väl godkänt även om de inte förtjänar det till fullo. Med Lgr 11 tror lärare A att färre kommer få det högsta betyget (A), men att det kommer bli mer rättvisa betyg, då lärare A påpekar att det är lite mer uttalat vad eleverna skall kunna när de avslutar Idrott och hälsakursen i årskurs nio. Lärare B ser positivt på Lgr 11, men påpekar tydligt att ”för ett ”E” ska du ha en viss kunskap för orientering... och tidigare skulle de kunna orientera. Så det kan jag tycka har blivit ett steg bakåt”. Orienteringen är något som även lärare A trycker lite extra på. Denne tycker det är jättesvårt att skilja mellan de som är värda ett godkänt, ett väl godkänt eller ett mycket väl godkänt i orientering utan att ta tid på en bana. Om denne skulle ta tid på en bana kommer nästa fråga, vad skulle då vara viktigast, att springa snabbt eller hitta rätt...?

Lärare A påpekar att de nya bokstavsbedömningarna är mer gynnsamma och snälla mot eleverna. Tidigare tyckte lärare A att när en elev inte nådde målen och fick underkänt var personligt negativt mot eleven. Att inte nå målen tyckte lärare A ibland kunde tas emot av eleverna som att man inte dög som person. Därför ser lärare A positivt på de nya bokstavsbedömningarna. Lärare C och lärare D är även de positiva till de nya benämningarna på betygsstegen i Lgr 11.

Lärare C påpekar att bedömningen kommer att underlättas av att man i och med Lgr 11 ska sätta betyg ifrån årskurs 7. Då kan man sprida ut de betygsgrundande aktiviteterna under en längre period. Bedömningen av en elev, menar lärare C, har varit svår då det varit många betygsbedömningsskriterier som ska uppfyllas under en väldigt kort period. Samme lärare menar även att det största problemet med bedömningen är att ämnet är så brett. En elev kan ligga på mycket väl godkänt i ett moment för att sedan inte klara målen i ett annat moment och det är just allsidigheten som eleverna saknar. En elev behöver vara väldigt komplett för att få högsta betyg i Idrott och hälsa. Lärare C säger ”Jag har ett annat ämne och där tycker jag det är mycket enklare för man ser en klarare röd tråd hos eleverna, har man haft väl godkänt på ett arbete så brukar de hålla den nivån, detsamma gäller mycket väl godkänt och godkänt. I idrott kan du ligga på mycket väl godkänt i ett moment, godkänt i ett annat”. Lärare D menar att det svåraste med bedömningen har varit att få eleverna att förstå vad det är som skall bedömas. Enligt lärare D så är många elever av uppfattningen att det är färdigheter i specifika idrotter som bestämmer betyget i ämnet Idrott och hälsa. Detta problem menar lärare D bottenar i att Lpo 94 var så oklar att den efter det att den transformerats till lokala kursplaner landade i att de lokala kursplanerna bröts ner till idrottsliga aktiviteter. Eleverna trodde då att det var prestationerna i dessa aktiviteter som bedömdes och förstod inte att aktiviteterna var en väg till att nå målen. Detta tror lärare D kommer bli enklare och bättre i och med Lgr 11.

I diskussionen om vad det är som betygssätts i Idrott och hälsaundervisningen ser lärarna saken på lite olika sätt. Lärarna anser att olika mål är olika viktiga och åsikterna skiljer sig även i hur dessa mål skall uppnås.

Lärare A tycker att det viktigaste när eleverna blir vuxna är att kunna läsa en karta, dansa för det socialas skull och kunna simma för sin egen och andras livförsäkrings skull. Det viktigaste är inte att skicka ut elitidrottsmän utan att ge eleverna en förståelse för att de behöver ta hand om sin kropp. Hur de gör det eller vilken aktivitet bryr sig lärare A mindre om... ”hellre de

elever som hittar en syssla som de kan göra hela livet istället för de som vill spela allsvenskan i fotboll och gör det tills de blir 31”. Lärare A och B ser alltså hälsoaspekten som en viktig del i idrottsbetyget och går inte in på prestationer i enskilda moment.

Lärare C menar att det går enkelt att se vilka möjligheter en elev har till ett högt betyg genom att se hur bra kondition eleven har. God kondition gör, menar lärare C, att eleven har större möjligheter att orka vara delaktig under lektionerna och lära sig nya saker. Även lärare D menar att elevernas fysiska status i slutändan automatiskt kommer att påverka bedömningen. Detta tyder på att lärare C och D har en mer fysisk prestationsinriktad syn på de olika momenten. Detta kan bero på att dessa båda lärare har en väldigt tydlig nedbrytning av Lpo 94s betygs-kriterier till praktiska moment.

Momentet simning tas upp av samtliga lärare som något elever har svårigheter att nå målen i. Lärarna berättar även om svårigheterna i att bedöma simning. Det framgår att simning är ett moment som får väldigt lite tidsutrymme.

Lärare B tycker att simningen är den del av kursplanen som är svårast att bedöma eleverna i. Det är lätt att bedöma om de klarar 200m varav 50m på rygg, men hur väl de gör det och med vilken teknik är det som är svårast, menar lärare B. Lärare B säger att denne tillsammans med sin kollega är väldigt hårda med teknikkraven för att ge eleverna en bra simgrund när de går vidare i livet. Simmomentet är något som även lärare A har funderingar kring. Momentet att trampa vatten är något som lärare A inte förstår. I beskrivningen för att trampa vatten står det att personen enbart ska trampa vatten och inte använda armarna för att hålla sig uppe. Det gillar inte lärare A. Denne menar att det står i läroplanen att en uppgift för personalen i skolan är att förbereda eleverna för det kommande vuxenlivet. Då menar lärare A att trampa vatten inte är det då man automatiskt använder armarna när man trillar i vattnet eller likande. Hamnar man i vattnet tror lärare A att man använder alla medel som går för att hålla sig flytande, varför kan man inte då göra de när man ska trampa vatten, frågar sig lärare A?

2.3 Arbete med åtgärdsprogram

Efter analys av lärarnas svar under intervjuerna så kan sammanställas att det är två orsaker som gör att elever inte når målen eller av annan anledning visar sig vara i behov av särskilt stöd. Dessa är icke-deltagande, i praktiken alltså skolk eller att sitta bredvid och titta på, samt

att elever kan ha svårigheter inom vissa moment. Lärarna berättar om deltagandet under lektionerna.

Lärare C säger att de elever som går ut grundskolan utan att nå målen i ämnet Idrott och hälsa gör det med ett ”aktivt val”. De väljer helt enkelt att inte delta i undervisningen. Lärare A påpekar samma sak, att ett underkänt betyg i ämnet Idrott och hälsa till största delen beror på ickedeltagande i undervisningen, d.v.s. skolk.

Även Lärare C menar att det i ”99 fall av 100” inte behövs mer åtgärder än att uppmuntra eleven till att delta i undervisningen. På lärare C:s studiemotiverade skola brukar detta sluta med att eleverna följer strömmen och börjar delta i undervisningen. I de fall då detta inte fungerar tas vidare åtgärder i form av att rektor och föräldrar involveras. Lärare C påpekar dock att det är betydligt svårare att hjälpa en elev som inte vill delta, än en elev som har problem och svårigheter med något praktiskt moment. Lärare C menar att elever som inte deltar i undervisningen oftast har föräldrar som inte själva värderar idrott högt, och processen att involvera föräldrarna kan då bli svår då de själva anser att deras barn inte ”behöver” vara med på idrottsundervisningen. Problemen med att skriva åtgärdsprogram för de elever som väljer att inte delta ligger i att även om åtgärdsprogram i ämnet finns, så väljer ofta eleven fortfarande att inte vara med.

Vad gäller de olika momenten så är det speciellt två moment som kräver att lärarna ger extra stöd till eleverna. Dessa är simning och orientering.

Lärare B säger att på dennes skola har man inga problem med frånvaro under idrottsundervisningen, men om en elev har svårt med ett visst moment görs en utredning om denne elev är i behov av särskilt stöd, det vill säga ett åtgärdsprogram. Lärare B berättar vidare att åtgärdsprogram mestadels skrivs för de elever som har problem med simning och orientering. Lärare C har liknande erfarenheter vad gäller simundervisningen, och påpekar att samtliga elever som har problem, oavsett moment, får den hjälp som krävs för att klara målen. Här är åtgärdsprogram vanliga och alla berörda parter är inblandade. Vad gäller just simningen så menar lärare C att det inte behöver vara just simkunskaperna som brister utan att eleverna inte deltar eftersom de är ovana vid hela badhuskonceptet. Detta brukar lösa sig med extra simundervisning, inte för att själva simningen förbättras, utan för att eleven vänjer sig vid att vara på badhus.

Lärare D berättar att det sker väldigt få formella åtgärdsprogram i Idrott och hälsa på skolan, men det händer att elever är i behov av hjälp och stöd. Lärare D berättar även att simning ibland kräver extraundervisning, men detta beror inte på att eleverna har svårigheter med själva simkunskapen utan för att elever inte närvarar i simundervisningen. Lärare D fortsätter med att berätta att det ibland även krävs att en annan lärare hjälper till med klassen så att extraundervisning i orientering kan bli av för de som behöver.

Hur skolorna arbetar med elever i behov av stöd varierar. Lärarna tar upp att skolledningens inställning är viktig i processen. Detta visar att det finns en koppling mellan transformeringsarenan och realiseringsarenan, det har skett en process innan som påverkar lärarens arbete. Det framgår även av intervjuerna att lärarna skriver få åtgärdsprogram utan hellre löser problemet i den löpande verksamheten. Lärarna pratar om att "pusha" elever och att de känner en osäkerhet om hur och när ett åtgärdsprogram bör sättas in. Detta i sin tur visar på brister på transformeringsarenan då lärarna inte har några tydliga rutiner för hur eller när särskilt stöd ska sättas in.

Lärare C berättar vidare att möjligheten att ge hjälp till elever som är i behov av stöd ofta är upp till skolledningen. Extra timmar och personal kostar pengar och i slutändan är det rektor som avgör om elever ska få det stöd de är berättigade till, då det blir en ekonomisk fråga. Lärare C säger dock att på dennes skola stöttar alltid rektorn lärare som vill hjälpa elever. Lärare C menar dock att skolan kan vara mer uppmärksam på elever som behöver stöd och riktar viss kritik till sina kolleger som under tidigare år inte varit vaksamma på när arbetsbördan på elever blivit för stor. Lärare C menar att skolan har bra möjligheter att ge elever stöd, men att alla lärare inte utnyttjar dessa. Även lärare D berömmar sin egen skolledning. Då lärare D arbetar på en skola där det finns resurser bland lärarna för idrott, så brukar det vara enkelt att ge extraundervisning till elever då man alltid kan få hjälp med klassen av en av de andra lärarna. Skolledningen på skolan backar alltid upp sådana lösningar.

I Idrott och hälsa är det ofta overtidstimmar för extra orienteringstillfällen samt kostnader för tider i simhall som rektor behöver godkänna. På detta sätt blir rektor automatiskt informerad om att det finns elever som är i behov av stöd i ämnet och vilka dessa är, berättar lärare C. Lärare D berättar att föräldrar informeras automatiskt ifall en elev är i behov av särskilt stöd, då samtliga elever på skolan har en individuell utvecklingsplan där alla eventuella svårigheter dokumenteras.

Lärare B påpekar att denne ibland tycker det kan vara problematiskt att veta exakt när ett åtgärdsprogram bör sättas in för en elev. Lärare B tycker att det ibland kan vara svårt att avgöra om eleven kommer att "växa" in i övningen utan extra stöd eller inte. Det är olika från fall till fall, berättar lärare B. Dock påpekar lärare B att man ska sätta in ett åtgärdsprogram så fort som möjligt när man ser att en elev skulle må bra av lite extra stöd i undervisningen.

Lärare A berättar att de enbart upprättar åtgärdsprogram för de elever som inte når målen i ämnet Idrott och hälsa. För de elever som riskerar att inte nå målen i mitten av terminen försöker de aktivt motivera och pusha löpande resten av terminen. Alla elever får strax före höstlovet ett omdöme om hur terminen har fungerat hittills. Då blir de elever som behöver ett åtgärdsprogram informerade om detta. Samma sak gäller de elever som riskerar att inte uppnå målen i ämnet Idrott och hälsa. Att inte nå målen ska dock enligt skollagen inte vara ett krav för att få stöd i ett ämne.

På lärare A:s skola jobbar man i ett tvåstegsprogram för åtgärdsprogram. Åtgärdsprogram ett är till för de elever som enbart är underkända i ett ämne och åtgärdsprogram två skriver man om en elev är underkänd i flera ämnen. Vid åtgärdsprogram ett skrivs ett åtgärdsprogram av den berörde läraren, vilket sedan lämnas till mentorn och förälder så att lärare, mentor och vårdnadshavare tillsammans kan arbeta fram en handlingsplan. Vid åtgärdsprogram två är mentor, eleven och förälder med och tar ett större ansvar i själva utformandet av åtgärdsprogrammet och planeringen av handlingsplanen. Skillnaden är alltså att fler är involverade i utformandet i åtgärdsprogrammet vid steg två. Oftast brukar åtgärdsprogram två innebära att man inte når målen i minst ett av basämnena berättar lärare A. Denne berättar också att rektorn sällan är iblandad i åtgärdsprogramsarbetet, trots att denne har det yttersta ansvaret. Det är mest i extremfallen som rektorn blir involverad, oftast genom att bestämma träff med föräldern, men lärare A påpekar att detta bara gäller i extremfall.

För att se till att alla elever får den hjälp de behöver brukar lärare D utnyttja den möjlighet som en stor och välutrustad idrottshall ger till undervisningen. Lärare D brukar ofta ha flera aktiviteter igång samtidigt så att eleverna har möjlighet att träna på det som de behöver träna på. Klassen brukar delas upp i två delar där den ena halvan är aktiverad med någonting som är relativt självgående medan den andra halvan får lärarledd undervisning. Detta arbetssätt underlättar för lärare D att ge eleverna den uppmärksamhet och hjälp de behöver.

I skolledarens fall är arbete med åtgärdsprogram en stor del av rektorsarbetet. Skolledaren berättar att skolan har bra förutsättningar att hjälpa elever i behov av särskilt stöd då det finns en specialpedagog i varje årskurs. Dessa har även specialkunskaper i olika ämnen så att årskursöverskridande arbete kan ske för att få ut maximalt av lärarnas kompetens. Det finns även tre elevassistenter på skolan. Utöver detta finns goda kunskaper i lärargruppen för den särskoleklass som finns på skolan. Det finns även en elevhälsogrupp på skolan som utgörs av rektor, kurator, yrkes- och studievägledare, en elevassistent, skolsköterska, samt en specialpedagog. Skolan har det alltså väl förspänt när det gäller att ge elever stöd. Detta är relativt nytt på skolan och är en respons till den nya skollagen som framtagits. Här har övergången tydligt fungerat mellan formuleringsarenan och transformeringsarenan.

Skolledaren berättar om tydliga rutiner för hur elever som anses vara i behov av särskilt stöd hanteras.

Men allt bottnar ju i att när vi upptäcker att det finns behov av stöd i en viss grupp så är det undervisande lärare som oftast ser det först, och vad som händer då generellt när man upptäcker att det finns behov av stöd så ska läraren i och med nya skollagen anmäla det till mig som rektor, och sedan ska jag då se till att det blir en utredning där man utreder elevens behov av stöd och om vi ska sätta in stöd eller inte och eventuellt upprättande av åtgärdsprogram. Jag ska se till att det blir gjort. Men den som gör själva åtgärdsprogrammet är i första hand undervisande lärare ansvarig för det, men hos oss har vi också bestämt att specialläraren ska vara med som stöd att upprätta ett åtgärdsprogram. Och jag ger även i uppdrag åt specialläraren att vara med att utreda och kartlägga behoven för de elever som behöver stöd. Så att vi har en god kunskap om deras problematik. Sen upprättas åtgärdsprogrammet då, de har ett möte med eleven och dennes föräldrar där man beslutar vilka åtgärder som ska göras. Och sen får detta följas upp kontinuerligt så att det blir rätt utveckling för den som behöver stöd. Så är själva processen och tanken som vi har.

Angående ämnet Idrott och hälsa berättar skolledaren att det är ytterst sällan information om elever som är i behov av särskilt stöd i ämnet når skolledningen. Ämnet Idrott och hälsa upplevs som ett ämne där eleverna inte är i behov av extra hjälp, mycket tack vare att eleverna i skolan är idrottsintresserade och att lärarna gör ett bra jobb med att motivera grupperna. Skolledaren berättar istället om tidigare skolor denne arbetat på där brist på engagemang, deltagande och intresse gjort att elever inte nått upp till godkänt betyg i ämnet.

2.4 Resultatsammanfattning

Samtliga lärare i undersökningen säger att Lpo 94 har varit väldigt oklar att arbeta med och att lärarna själva ofta fått bryta ner betygskriterierna till praktiska moment för att enklare kunna göra en bedömning av eleverna. Samtliga lärare säger att de tror att bedömning och innehållsplanering kommer att bli enklare i och med att Lgr 11 införs.

Att ämnet Idrott och hälsa under Lpo 94:s era varit svårbedömt är lärarna överrens om, liksom att betygsättningen kommer att underlättas av de nya bokstavsbetygen. Lärarna anser överlag att det blir mer rättvist både för elever, som får mer rättvisa betyg, och för lärarna som enklare kan motivera orsakerna till ett visst betyg.

Undersökningen visar att de intervjuade lärarna skriver få åtgärdsprogram, trots att det verkar som om det finns elever som är i behov av särskilt stöd. Lärarna försöker dock aktivt arbeta med att hjälpa de elever som behöver extra hjälp att klara vissa moment. Åtgärder utförs, dock inte så ofta nedskrivet i ett åtgärdsprogram. Simning är det moment som de intervjuade lärarna anser vara det vanligaste problemområdet i ämnet men de säger samtidigt att just simning är ett moment som får väldigt lite tid. Att simning kräver extratimmar behöver inte betyda att simkunskapen är låg, utan av anledningar som att eleverna ej närvarar på lektionen eller att de inte deltar i simundervisning i helklass av olika anledningar.

Även orientering tas upp av respondenterna som något elever kan behöva extra hjälp med. Lärarna anser överlag att det är enklare att ge stöd till elever med svårigheter i något specifikt moment, än till elever med motivationssvårigheter. 3 av 4 lärare är även överrens om att den största orsaken till att elever inte når målen är att de aktivt väljer att inte delta. Det blir i dessa fall svårt att skriva åtgärdsprogram, då det enligt lärarna är svårt att motivera deltagande hos de elever som inte vill delta.

Intervjun med skolledaren visar att dennes skola har tagit del av Skolverkets riktlinjer och har väl fungerande rutiner för hur arbete med elever i behov av särskilt stöd utförs. Rektorn på skolan är väl insatt i den nya skollagen och på skolan finns de resurser och kunskaper som krävs för att ge elever den hjälp de behöver. Det framgår även av intervjun att det sällan händer att åtgärdsprogram utformas till elever i ämnet Idrott och hälsa.

De bakomliggande orsakerna till att elever inte når målen i Idrott och hälsa är enligt respondenterna antingen ett aktivt val att inte delta i undervisningen eller svårigheter i vissa moment som lärarna ser som betygsgrundande. Trots att lärarna i undersökningen medger det, samt att Skolverkets statistik visar att det finns elever i grundskolan som inte når målen så arbetar respondenterna väldigt lite med åtgärdsprogram utan försöker istället hjälpa och stötta eleven internt. Samtliga lärare i studien menar att skolledningens stöd är viktigt för elever i behov av särskilt stöd i Idrott och hälsa då det ofta krävs ytterligare lokalhyror eller övertidstimmar. Detta håller den intervjuade skolledaren med om och berättar att denne har en positiv inställning till eventuell extraundervisning i ämnet och visar på goda kunskaper i hur arbete med åtgärdsprogram bör och ska fungera. Dock är det väldigt ovanligt på den utvalda skolan att information om elever i behov av särskilt stöd i Idrott och hälsa når ända upp till rektor.

3 Diskussion

Syftet med studien är att undersöka hur och om åtgärdsprogram utformas för de elever som är i behov av särskilt stöd inom ämnet Idrott och hälsa. För att få fram detta användes frågeställningarna:

- Vilka anser de utvalda lärarna är de bakomliggande orsakerna till att elever inte når målen i Idrott och hälsa?
- Vilka erfarenheter har fyra utvalda lärare i ämnet Idrott och hälsa för arbetandet kring utformningen av åtgärdsprogram för de elever med behov av särskilt stöd i ämnet Idrott och hälsa?
- Vad har en utvald skolledare för erfarenheter av upprättande av åtgärdsprogram för elever med behov av särskilt stöd?

Lärarnas erfarenheter är enligt undersökningen relativt lika. Alla verkar medvetna om att elever kan vara i behov av särskilt stöd på grund av svårigheter i vissa specifika moment inom Idrott och hälsa och att motivationen att delta ofta kan vara en stor faktor till att elever inte når målen. Detta backas upp av Skolverkets statistik som säger att 7,4 procent av eleverna år 2010 gick ut grundskolan utan betyg i Idrott och hälsa. De intervjuade lärarna berättar dock att de skriver väldigt få åtgärdsprogram utan snarare behåller och, ofta löser, problemen i idrottshallen. Dock påpekar lärare C att i simning är det ”vanligt” att ett åtgärdsprogram skrivs vid simsvårigheter. Vanligt betyder dock inte ofta, utan enbart att det sker mer än i övriga moment, i praktiken kanske max ett per år. Åtgärderna blir ofta att lärarna ger eleverna extra uppmärksamhet och hjälp i svåra moment, men man blandar sällan in rektor eller föräldrar mer än nödvändigt. En av lärarna berättar att man som lärare tidigt ser att en elev kommer att få svårigheter inom ett moment och att det då gäller att så tidigt som möjligt ge extra träningstillfällen. Överlag säger lärarna att extraundervisning är vanligt för elever som är i behov av särskilt stöd för att nå målen. Det kan handla om extra tillfällen för orientering, ytterligare lektioner i simhallen och så vidare. Detta väcker dock frågan ifall en elev verkligen blir bättre på att orientera enbart för att denne får göra det vid ytterligare ett eller två tillfällen? Det är innehållet och kvalitén på orienteringsundervisningen som borde vara i fokus, inte faktumet att eleven får göra det igen. Hade ett åtgärdsprogram utformats på ett ordentligt sätt skulle eleven förmodligen få en klarare bild av *vad* i orientering denne behöver träna på och *hur* hon ska gå till väga för att lära sig. Samtliga lärare betonar även att de ser

positivt på Lgr 11 och att bedömningen i med Lgr 11-kursplanen som grund kommer att bli enklare och tydligare.

Enligt lärarna i studien är det alltså framför allt två orsaker till att eleverna är i behov av särskilt stöd i Idrott och hälsa. Antingen har eleven svårt i ett specifikt moment, eller så finns det motivationssvårigheter som gör att eleven gör ett aktivt val att inte delta i undervisningen. Det blir väldigt många faser för ett betygskriterium att passera innan detta når ut till lärare och elever. Hur läraren ser på kursplanen blir då väldigt viktigt då bedömningen av eleven baseras på kursplanen. Alla lärare var väldigt överrens om att Lpo 94 hade stora brister avseende vad det var som egentligen skulle bedömas.

Det tas även upp i intervjuerna att det är enklare att hantera elever med prestationssvårigheter än att hantera elever som inte deltar. En av lärarna menar att genom att inte agera alls så kommer eleven till slut att själv välja att delta i undervisningen. Detta fungerar på dennes skola då klimatet är extremt studieinriktat och eleverna i allmänhet är idrottsintresserade, men frågan är om den taktiken skulle fungera på en skola där klimatet inte är detsamma. Om en elev regelbundet inte deltar i undervisningen hamnar denne i riskzonen att inte nå målen och är därmed i behov av särskilt stöd. Skollagen säger att rektor och föräldrar ska informeras när en lärare gör denna bedömning. Gör då läraren i fråga fel som inte tar initiativ till att ett åtgärdsprogram skapas? Eller är det slutgiltiga resultatet, att eleven börjar delta i undervisningen, viktigare än vägen dit?

Simning och orientering tas upp av lärarna som moment där elever har svårigheter och extra insatser ofta krävs. Flera olika orsaker till detta tas upp, men gemensamt för alla lärare är att dessa moment inte får lika mycket undervisningstid som andra moment. Simning bedöms ofta vid ett tillfälle per år, medan övriga moment som ofta återkommer i undervisningen. Kan då problemet ligga i att eleverna helt enkelt får mindre tid för momentet och därmed syns bristerna tydligare. Hade simning varit ett regelbundet återkommande moment hade inte bedömningen varit några problem alls, det är tidsaspekten som gör att bedömningen blir ett problem för lärarna, och inte momentet i sig?

En vidare notering efter att resultatet analyserats är att lärarna i studien blandar ihop betygskriterier med ämnets allmänna mål. Ett exempel på detta kan hämtas ifrån intervjun med lärare B, denne svarar först att det är helheten som ger betygen, så alla kunskapsmål är

lika viktiga. På följdfrågan ”behöver allt handla om betyg?”, ser lärare B saken på ett annat sätt. Denne säger att kunskapen om hur kroppen är uppbyggd och varför den reagerar som den gör vid träning, vila och näring, samt att alla elever känner att de har fått testat på så många fysiska aktiviteter som möjligt under sin skolgång, och genom detta kanske hittat något som de fastnar för. Detta uttalande av lärare B stämmer väl överens med ämnets syfte och inte med betygskriterierna.

Skolledaren i undersökningen visar att denna har minst sagt tillräckliga kunskaper i hur elever i behov av särskilt stöd ska tas om hand. Det finns tydliga riktlinjer på skolan vilket vittnar om att transformeringsarenan, som Linde kallar det, har fallit väl ut på just denna skola. Här finns goda resurser i form av specialpedagoger och elevassistenter. Om man dock ställer skolledarens svar emot lärarnas svar i fråga om förekomsten av åtgärdsprogram så visar det sig utifrån Lindes teorier om att olika skolämnen kan skilja sig helt ifrån varandra beroende på vilken undervisningsform som används. Skoledaren berättar att åtgärdsprogram förekommer, men inte i ämnet Idrott och hälsa. Lärarna berättar även att de totalt sett skriver väldigt få åtgärdsprogram. Alltså finns en tydlig skillnad mellan ämnena. Att transformeringsarenan fungerar bra visar att formuleringsarenan, i denna studies fall skollagen, även den varit tydlig och lättarbetad. Alltså ligger problemen i realiseringsarenan där lärarna uppenbarligen inte kan omsätta elevers behov av stöd till åtgärdsprogram.

Asp-Onsjö menar att varje lärare på grundskolans senare år skriver fem åtgärdsprogram per termin. Detta stämmer inte överens med studiens resultat då lärarna i vår studie som mest verkar skriva som mest ett per läsår. Dock stämmer resultatet i denna undersökning överens med Anderssons studie 2011 där författaren konstaterar att det skrivs väldigt få åtgärdsprogram inom Idrott och hälsa.

Redelius pekar på att det räcker sorgligt nog att enbart närvara i Idrott och hälsa för att uppnå ett godkänt betyg. Därför borde åtgärdsprogrammen bygga på att få eleverna till lektioner i större utsträckning. Detta tar en av lärarna upp som en svårighet. Är omhändertagandet om en elev ämneslärarens ansvar om eleven själv väljer att inte delta i ämnet? Det Redelius skriver backas dock upp starkt av att en lärare i undersökningen säger att ”en elev som följer strömmen har nästan VG”.

Redelius menar vidare att betygsättningen är varierande beroende på allt ifrån hur de enskilda skolornas lokala kursplaner ser ut till vilka ideologiska synsätt de enskilda lärarna har på kunskap. Detta talar även Linde. På transformeringsarenan anpassas kursplanen efter kommunens kompetens, utrustning, personal och ekonomiska förutsättningar. Detta märks på resultatet av vår studie. Att synen på bedömningen är olika det kan delvis antas bero på yttre faktorer. Syftet med studien var inte att göra någon jämförelse mellan de olika skolorna lärarna var verksamma på men efter analys av resultatet så visar det sig att lärarna på skolorna ifrån landsorten har en liknande syn på bedömning och som skiljer sig ifrån lärarna från storstaden. Lärarna från storstaden har även de en liknande syn på bedömning.

Den geografiska spridningen utgör en styrka för undersökningen, då vi undersökningen både har intervjuer från friskolor och kommunala skolor respektive från en större stad och en mindre ort. Dock skulle det behövas fler skolor och en större studie för att med säkerhet kunna säga detta. Ett ytterligare perspektiv att lyfta fram som undersökningens styrka är att den har både en del där lärarna ger sin syn på hur de arbetar med åtgärdsprogram och en del där en skolledare ger sin syn på hur dennes skola arbetar med åtgärdsprogram. Detta gör att en bredare bild av realiseringsarenan presenteras. Deltagarna i undersökningen har samtliga varit verksamma länge inom skolverksamheten, det finns även en variation i ålder hos deltagarna vilket till viss del visar att denna undersökning styrker att arbetet med åtgärdsprogram inte är en erfarenhetsfråga.

Bristerna med undersökningen är att intervjumaterialet är lite tunt i form av deltagare för att kunna dra några generella slutsatser som gäller hela landet. Dock anser vi att intervjumaterialet är inom ramen för denna typ av uppsats.

Ett förslag på framtida studier inom området är att inrikta studien mot antingen friskolor eller kommunala skolor då dessa kan skilja sig betydligt i styrning och arbetssätt.

4 Slutsatser

Efter analys av intervjuerna visar det sig att Skolverkets riktlinjer för arbetet med elever i behov av särskilt stöd följs ifrån formuleringsarenan genom transformeringsarenan, men inte lika strikt i realiseringsarenan. Här påverkas lärarnas agerande mycket beroende på hur läraren i fråga har tolkat kursplanen i Idrott och hälsa, som enligt lärarna själva är otydlig och vag när det gäller betygskriterierna. Detta innebär i praktiken att det skrivs få åtgärdsprogram trots att analysen av resultatet visar på att det finns elever i behov av stöd. Istället hjälper lärarna eleverna med regelbunden uppmuntran och lektionsupplägg som tillåter eleverna att träna på moment där individuella brister finns. Med detta inte sagt att lärarna gör ett dåligt jobb då samtliga talar om att de har en hög måluppfyllelse i sitt ämne. Brister i olika moment och bristande deltagande i form av skolk är de enligt lärarna främsta orsakerna till att elever inte når målen.

Lpo-11 kommer enligt lärarna och skolledaren att hjälpa till att förbättra Idrott och hälsaundervisningen. Det centrala innehåll som presenteras kommer att hjälpa lärarna med lektionsplanering och de nya betygskriterierna kommer att bidra till en rättvisare bedömning av eleverna. En anledning till detta är att transformeringsfasen kommer närmare realiseringsfasen, då den lokala kursplanen försvinner. Istället införs en lokal pedagogisk planering, vilket ger lärarna större möjligheter att påverka sin undervisning.

Forskningen som menar att lärare i genomsnitt skriver fem åtgärdsprogram per termin baseras på så kallade teoretiska ämnen och stämmer inte överens med resultatet i denna studie resultat och inte heller med resultaten i Anderssons studie.⁵³ Båda studierna visar att en minoritet av eleverna i behov av särskilt stöd erhåller ett korrekt utvecklat åtgärdsprogram.

---

⁵³ Andersson, K. (2011)

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Muntliga källor

I författarnas ägo

Bandupptagning

Intervju 1, 2011-09-15, Lärare A

Intervju 2, 2011-09-16, Lärare B

Intervju 3, 2011-09-16, Lärare C

Intervju 4, 2011-09-21, Lärare D

Intervju 5, 2011-09-28, Skolledaren

Tryckta och elektroniska källor

Andersson, Kristian. (2011) *Åtgärdsprogram och måluppfyllelse i Idrott och hälsa*, Examensarbete lärarprogrammet, Karlstads universitet.

Asp-Onsjö, Lisa. (2008) *Åtgärdsprogram i praktiken –att arbeta med elevdokumentation i skolan*, Lund: Studentlitteratur.

Cooper, Paul. (1996) *Are Individual Education Plans a waste of paper?* I *British Journal of Special Education* 23.

Ekberg, Jan-Erik. (2000) *Fysisk bildning: om ämnet Idrott och hälsa*, Lund: Studentlitteratur.

Gillham, Bill. (2008) *Forskningsintervjun –tekniker och genomförande*, Lund: Studentlitteratur.

Linde, Göran. (2006) *Det ska ni veta! En introduktion till läroplansteori*, Lund: Studentlitteratur.

Patel, Runa och Davidson, Bo. (2003) *Forskningsmetodikens grunder –att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Lund: Studentlitteratur.

Redelius, Karin. (2007) *Betygsättning i Idrott och hälsa –en didaktisk utmaning med pedagogiska konsekvenser*. I: Håkan Larsson och Jane Meckbach red. *Idrottsdidaktiska utmaningar*. Stockholm: Liber AB.

Skolöverstyrelsen. (1980) *Läroplan för grundskolan. Allmän del : mål och riktlinjer, kursplaner, timplaner*. Stockholm: Liber AB

Skolverket. (2008) *Allmänna råd för den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2003) *Kartläggning av åtgärdsprogram och särskilt stöd i grundskola*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2011) http://www.Skolverket.se/lagar_och_regler/skollagenochandralagar, [2011-09-30].

Skolverket. (2011a) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

The Warnock Report, (1978)

<http://www.educationengland.org.uk/documents/warnock/warnock03.html>, Department of Education and Science, [2011-08-30].

Utbildningsdepartementet. (1994) *Kursplaner för grundskolan*.

Bilaga 1

Kursplanen

- Vad tycker du om kursplanen i ämnet Idrott och hälsa?
- Hur använder du/ni kursplanen i verksamheten?

Betyg och bedömning

- Hur ser måluppfyllelsen ut i Idrott och hälsa?
- Vad är din åsikt om de mål som finns i ämnet Idrott och hälsa?
- Är alla mål lika viktiga för elever att uppfylla?
- Vilka problem finns det i samband med bedömning inom ämnet Idrott och hälsa?

Åtgärdsprogram

- Hur ser du på att skriva åtgärdsprogram inom ämnet Idrott och hälsa?
- Skriver ni åtgärdsprogram till alla elever som inte når målen?
- Vilka är involverade i utformandet av åtgärdsprogram för elever som inte når målen?
- Hur ser kopplingen till kursplanen ut i skrivandet av åtgärdsprogram?